

Josep Pla, un misteri

Text > ANTONI SANT BLANC

La prevenció inicial davant un llibre de mil cinc-cents planes es va esvaïr ja en el primer capítol, dedicat al retrat psicològic que l'autor fa de Pla a partir de la seva vestimenta. Des d'aquest primer tast vaig quedar esclavitzat en la fascinació del relat i ara, al cap de pocs dies de lectura obsessiva i exhaurida la darrera pàgina, em pregunto, amb els ulls encara entelats d'emoció, si realment he llegit una biografia; una novel·la, com diu Narcís Comadira; o bé un tercer gènere que acull els dos anteriors, però que va més enllà dels límits de cadascun d'ells. M'atreveria a dir, tal com anuncia clarament el seu títol, *Un cor furtiu*, que el que tinc a les mans és una investigació, apassionant i apassionada, sobre la personalitat vera de Pla, volgudament amagada pel protagonista. Perquè precisament va d'això, el llibre: d'acompanyar Xavier Pla en el seu esforç febril d'intentar resoldre el misteri Pla esprenent, amb un coratge digne

de Prometeu, un fons biogràfic monumental i en gran part inèdit, per mitjà d'una deliciosa forma literària en una estructura novel·lística.

L'entusiasme del lector és purament literari en capítols com els dedicats, per exemple, als darrers dies de la vida de Rusiñol a Aranjuez, a l'amistat del protagonista amb Hermós, o també el que dedica a la novel·la *El carrer estret*. És aquí on Xavier Pla aprofita per oferir-nos la més exquisida degustació de la «poderosa capacitat de suggestió sensorial» de la narració planiana. La forma novel·lesca de l'obra encara es fa més palesa quan, en diversos capítols, Pla sembla transmutar-se en altres protagonistes de la gran novel·la de la nostra tradició literària, com ara el Faust de Goethe (també Pla es ven l'ànima al diable); l'Aschenbach de *Mort a Venècia*, corprès davant la bellesa d'un Tadzio, en aquest cas oriental, o el Julien Sorel d'*El roig i el negre*, pel seu interès d'ocultament del jo per ascendir

en l'escalafó del reconeixement social i, fins i tot, el Hans Castorp de *La muntanya màgica*, obsedit en l'observació malaltissa del seu entorn humà. En tot cas, la resolució del misteri Pla és una empresa que té com a primer obstacle la trajectòria contradictòria i inversemblant del personatge, que l'autor ens va dosificant al llarg del llibre. A tall d'exemple i sense intenció d'exhaustivitat, direm que Pla participa en el complot de Prats de Molló liderat per Francesc Macià i pocs anys després es converteix en secretari de Francesc Cambó; viu cinc anys exiliat de la dictadura de Primo de Rivera i després tres anys a l'emparedament de Franco; durant la Guerra Civil espanyola va fer d'espia dels nacionals i, tot seguit, a la Segona Guerra Mundial col·laborà amb els serveis secrets americans i britànics; durant la Segona República va escriure sota pseudònim en publicacions anti-republicanes, alhora que va acceptar un càrrec en l'administració de la Re-

Les paraules i la vida

Text > JOSEP PASTELLS

«Prendre un camí i enfilarse amunt. Sense mirar enrere. Amunt.» Era el mètode per fer cims emprat pel pare de Cristina Masanés molt abans de patir un vessament cerebral que amb seixanta-set anys li va provocar la pèrdua de la parla. Aquella experiència calamitosa i, sobretot, la lluita per tornar a enraonar, és la pedra angular de *Marxarons*, un assaig breu i memorable sobre el llenguatge i el valor de les paraules, sobre les adversitats, les renúncies i l'amor, sobre l'esperança que la veu interior, malgrat haver perdut les eines comunicatives de sempre, pugui trobar noves maneres d'orientar-se sense passar per la parla.

Masanés va esperar vint anys abans d'escriure aquest llibre, enllestint l'estiu

del 2023 al Château de Lavigny, a la Suïssa alpina. Hi combina fragments del diari en què el pare comentava les sortides al Pirineu entre 1953 i 1957 amb el relat dels efectes i l'evolució d'una malaltia que, en la fase més avançada, reduiria «a dues categories bàsiques, les dues estrictament indispensables per viure, la xifra inesgotable de conjunts amb què es pot ordenar el món: la de la necessitat física i la del vincle». En aquella etapa final, les dues paraules que pronunciava el pare eren *pipí* i *maca*, tot i que les deia de tirada amb una insistència d'autòmat: *pipípipí, macamacamacaca*, remarca Masanés, que es distanciacia de les emocions i els sentiments per endinsar-se en l'avenc en què cau una persona quan perd la gramàtica amb què articulava els seus pensaments.

Abans, però, durant el procés dolorós que implicava viure en l'absència de la paraula, el pare es va inventar, i també va arribar a articular, el mot *marxarons*, un verb que aplegava tots els verbs per designar la idea d'acció. Per anar al lavabo, per menjar, per fer el que fos. Va ser un miratge, al cap de pocs dies es va aturar de dir-ho, però la família sempre l'animava. Amb humor, amb cava, amb viatges amb cotxe per veure muntanyes i, també, amb el gos, l'Argus, l'animal fidel que tampoc no té llenguatge.

Introducció a banda, el llibre es divideix en onze capítols batejats amb el nom de pics o valls i encapçalats amb anotacions breus extretes del diari del pare. «Ja que vaig l'últim, per donar uns metres més de corda al que va al co-

pública i va ser el principal assessor del seu cap de govern, Portela Valladares. I no parlem de la camaleònica llista dels seus amors: des d'una jueva que acabà els seus dies a Auschwitz fins a una dona de la vida que el va fer anar de corcoll i per la qual va emprendre quatre viatges transoceànics a l'Argentina, i, encara, una contrabandista analfabeta, una intel·lectual filla d'un ric diplomàtic, una adolescent de l'aristocràcia més florida, etc.

El segon obstacle per desvelar el misteri Pla, però no pas menys important, és el malaltís ocultament emocional del protagonista. Per posar-hi llum, l'autor utilitza essencialment dues fonts d'un potent valor probatori: l'agenda íntima de l'escriptor, fins ara

secreta, i *El quadern gris*, en el qual Pla explica «sincerament» als lectors la seva joventut. A partir d'aquí, l'autor pot bastir la seva tesi: l'acció vital de Pla és una lluita constant per ocultar i vèncer, alhora, les seves pors, segurament de base neuròtica: la por de la mort, la por de les relacions amoroses, la por de la ruïna econòmica i, sobretot i com a cristal·lització de totes les anteriors, la por del fracàs vital per no arribar a ser un escriptor prou bo i reconegut per poder viure de la seva ploma.

Ara bé, com passa en totes les bones novel·les d'intriga, fins que no hàgim llegit les darreres planes del llibre no sabrem si l'autor ha reeixit o no en el seu colossal esforç de posar llum a la foscor del misteri Josep Pla i del seu cor furtiu.

L'acció vital de Pla és una lluita constant per ocultar i vèncer, alhora, les seves pors: de la mort, de les relacions amoroses, de la ruïna econòmica i, sobretot, del fracàs vital

mençament, vull passar molt ràpid el pas de flanc, però amb tan mala fortuna que, sense saber com, em trobo ballant en el buit. Sort que B està al cas i em subjecta fortament», escriu, per exemple, en referir-se a l'ascensió al Cavall Bernat. L'assaig és ple de frases suggeridores com aquesta, que s'entrellacen de manera ben natural amb les reflexions i observacions de Cristina Masanés. Les

antigues vivències de l'alpinista s'amalgamen amb «l'ascensió per cims i muntanyes inabastables per intentar recuperar les paraules». Al capdavant, amb l'alpinisme sempre en vols més, «potser perquè això d'enfilar-te allà dalt, en aquella absoluta calma aèria, i anar guanyant altura amb el teu esforç, conté una metàfora que té a veure, d'una manera molt literal, amb la vida mateixa».

Durant el procés dolorós que implicava viure en l'absència de la paraula, el pare es va inventar, i també va arribar a articular, el mot *marxarons*, un verb que aplegava tots els verbs per designar la idea d'acció

